

ИЛЮСТРАЦИЯ ИРИНДЕНЬ

Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Братя Миладинови

Въ историческата съдба на народите има моменти, когато за мигът човекът се пренася въ миналото, за да раззови горчиви и радостни спомени. Такъвът е и сегашниятъ — 70 годишнината от смъртта на братя Миладинови.

нове на Стружкия гражданинъ Христо Миладиновъ, по занятие грънчаръ. Димитъръ е роденъ презъ 1810 година, а Константинъ презъ 1832 год. — нѣколко месеци следъ смъртта на баща си.

На Димитра отъ детинство още способству-

Константинъ Миладиновъ

Димитъръ Миладиновъ

Кои сѫ братя Миладинови? Тѣхното име е доста популярно у насъ поне между по-образованите българи. И съ право може да се каже, че и тази известност на двамата братя по-скоро се дължи на хубавото стихотворение на народния поетъ Иванъ Вазовъ, отколкото на тѣхната обществена дейност, завършена съ такава трагичност. А животът и дейността на братя Миладинови заслужава да се проучатъ по-добре, защото и животът и участъта на тия две свѣти български звезди сѫ тѣсно и неразрывно свързани съ пробуждането на българския народъ и съ неговото възраждане.

Всѣки, който що-годе е запознатъ съ историята на нашето възраждане, ще може да си припомни, какъвът моментъ преживяваше нашето племе преди 70 години — моментъ на борби за национално събуждане. Тъкмо тогава изпъкватъ Димитъръ и Константинъ Миладинови, именити събирачи на нашето народно творчество и горещи труженици по събуждането на българския духъ въ Македония.

Димитъръ и Константинъ Миладинови сѫ били най-стариятъ и най-младиятъ отъ шестте си-

вали известни условия, за да развие природните дарби на своя умъ. Бащата, макаръ и простъ, но ученолюбивъ българинъ, благодарение на странствованията си на младини въ славянските земи, отрано почувствува разликата между просветените хървати и своите съотечественици. Той никога не пропускалъ случая да разкаже за живота и обичаите на австрийските славяни, за тѣхното национално съзнание, за тѣхната свобода и просвѣта. При такава обстановка и подъ нѣжните грижи на своята пѣснопойна майка, която познавала безброй народни пѣсни, расъль малкиятъ Димитъръ. Той билъ ученолюбиво дете. Наученъ на черковно четмо отъ Стружкия даскаль и бащинъ приятелъ, Димитъръ въ свободното си време се отдѣлялъ отъ книгата, само за да чуе гласовитите пѣсни на майка си, въ чито скотове често той е заспивалъ. Но, въпрѣки тия дарби и любознательностъ къмъ образование, Димитъръ, като най-възрастенъ, по традиция трѣвало да научи занаята на баща си, да стане грънчаръ. А тъкмо това не се нравило на това духовито дете. Впечатлителната природа на Димитра, наследена повече отъ майчина страна, не хармонирала съ малко суровия

башинъ характеръ. Ето защо, въ една прекрасна вечеръ, безъ да се обади никому, презъ Калища и Поградецъ, Димитъръ избѣгва въ монастиря „Свети Наумъ“, кѫдето по това време се намиралъ неговиятъ старъ учитель.

Познавайки черковно четмо, Димитъръ е бил приетъ за монастирски послушникъ. Колко време той останалъ въ „Свети Наумъ“, не е известно. Знае се само, че често той е обикалялъ Охридската областъ, види се, въ връзка съ стопански цели на монастирия. Презъ 1830 година, Димитъръ се завръща при родителите си съ условие да бѫде изпратенъ да учи въ Охридъ, чието училище се е славило тогава съ добри учителски сили. По тоя начинъ Димитъръ постига своето горещо желание да се предаде на научни занятия.

Въ Охридъ Димитъръ показва пламенна ревност къмъ учението. Лишенъ отъ достатъчни срѣдства за препитание, той нощемъ преписвалъ учебници за другаритъ си. Съ такъвъ неуморимъ трудъ той е следвалъ въ Охридъ. Следъ отеглюването на прочутия даскаль Димитри, охридчани назначаватъ Миладинова, като най-способенъ между всички ученици, за неговъ замѣстникъ. Престоявайки като такъвъ още две години, Димитъръ Миладиновъ самъ виждалъ, че му липсва доста много да бѫде полезенъ като учител и решава да напусне Охридъ. Отива да продължи учението си въ прочутата на времето си Янинска гимназия. Тамъ се запознава съ епископъ Иоакимъ, който следъ време става Цариградски патриархъ. Въ Янина е следвалъ цѣли три години и вече се почувствува добре подготвенъ за учител. Той ознаменува началото на учителската си кариера съ реформи въ учебната система. Започва да учителствува редъ години въ разни градове въ Македония: въ Охридъ, Струга, Битоля, Кукушъ и пр. При него сж се стичали ученици отъ разните краища на Македония. Съ тѣхъ той се отнасялъ много благо и башински, нѣщо необикновено за онова време. Неговъ отличенъ ученикъ е билъ и братъ му Константинъ, който сжъ така е ходилъ на братова издръжка за по-висока наука въ Янина, кѫдето е следвалъ три години, а после въ Атина, кѫдето свръшва историко-филологическия факултетъ. Константинъ следъ това се връща въ Македония и заема учителското място на брата си Димитра въ село Магарево—голѣмо и живописно влашко село близо до гр. Битоля. А Димитъръ отива да учителствува въ гр. Битоля. Това е въ 1853 год.

Димитъръ е билъ съ срѣдно, тѣнко, но здраво и живаво тѣлосложение. Лицето му е било винаги усмихнато и весело. Едри и черни очи издавали свѣтли искри на дълбока предвидливост, дѣрзост и решителност. Той е билъ буенъ и непримиримъ врагъ на безчестието и неправдата, за което си е създадъл и голѣми врагове. Това обстоятелство го е карало да мѣни често учителските си място. За да постигне целите си, той не се е спиралъ предъ никакви прѣчки. Необикновеното красноречие е било най-голѣмото му оръжие, често пѫти напоявано съ остроумна ирония.

Презъ първия периодъ отъ живота му до 1857 година ние го виждаме, преди всичко, ревнителъ на науката, безъ да проявява по-широка обществена дейност.

Константинъ е билъ кротъкъ, тихъ и мѣлчливъ, но надаренъ съ силенъ умъ и неуморимо трудолюбие. Чувствителенъ къмъ всѣко чуждо

страдание, дълбоко любещъ близките си, той е билъ въплъщение на измѣчената и обидена отъ дългото робство народна душа. Той обичалъ своята родина и за кичестите ѝ гори, и за хубавите ѝ поля, и за ведрото ѝ небе, виснalo надъ кристалните езерни води. Въ юношескиятъ си години Константинъ се опитвалъ да стихотвори. Ето единъ малъкъ откъслекъ отъ едно негово стихотворение, писано още презъ първата година въ Москва, за кѫдето е заминалъ, за да изучи добре славянски езикъ и придобие нѣкои специални познания по езика. Стихотворението е озаглавено „Тѣга за югъ“:

Овде е мрачно и мракъ ме обвива
И темна мѣгла земята покрива,
Мразой и снѣгой и пепелници,
Силни вѣтраща и виулици...
Не, я не сакамъ овде да седамъ!
Не, я не можамъ мразой да гледамъ!
Дайте ми криля да си прелетнамъ,
Въ нашите място я да си идамъ,
Да видамъ Охридъ, Струга да видамъ...
Тамо гората грѣйтъ душата
И сонце свѣтло заидвить въ гората...

Вториятъ периодъ отъ живота на братя Миладинови започва отъ 1857 година и се свръшва съ смъртта имъ.

Въ 1856 година Димитъръ обикаля Босна, Славония и Сърбия, напреднали вече доста въ национална просвѣта. Презъ следната година виждаме го вече учител въ Прилепъ, кѫдето учителствува заедно съ Жинзифова и синъ му Ксенофонтъ. Тукъ той направилъ прѣвъ опитъ за въвеждане на Б. Ланкестерската метода; но съ това той възбудилъ голѣмо негодуване у старошколниците — наустничари, които се втурнали единъ денъ въ училището и унищожили всичко нововѣдене.

Оттукъ вече се започва народната му дейност. Той, виждайки у братските славянски народи тѣхната национална култура, да участь на свой башинъ езикъ, развѣль знамето за национална борба. Той изпраща въ родния си градъ Струга славянски буквари съ молба къмъ учителите да ги въведатъ въ българскиятъ училища.

Презъ 1858 година Димитъръ Миладиновъ и Райко Жинзифовъ били поканени за учители въ Кукушъ. Тукъ тѣ сж развили най-интензивна народополезна дейност. И двамата сж се запретнали съ всичката си енергия и ревност да насаждатъ учение въ училището на роденъ български езикъ и да въведатъ служба въ черквата на славянски езикъ. Независимо отъ това, у Димитра възниква планъ за широка просвѣтна дейност и по негово залѣгане били изпратени въ Русия надежни младежи, които да се подготвятъ за бѫдещи учители въ Македония.

Всичко това не е могло да не забележи фарнитското око на Кукушкия грѣцки владика Мелетий, който билъ въ открита борба съ кукушани. Владиката си послужилъ съ беговетъ, на които представилъ Миладинова за бунтовникъ. И когато кукушани въ борбата съ патриаршията приели униятъ, Димитъръ напушта Кукушъ и заминава за родния си градъ, кѫдето за голѣма своя радост намира български езикъ въведенъ въ училището и въ църквата. Следователно, посѣтото съ непоносимъ трудъ семе започва, въпрѣки всички мѫчнотии, да дава добра жетва.

(Следва)

Чествуването презъ 1917 година въ гр. Щипъ 10 годишнината отъ смъртта на Мише Развигоровъ.

Кръщаване на улици въ града съ имената на видни революционери — щипяни. Народна манифестация и народен трауръ.
(Споменъ).

По решение на общинския съветъ презъ 1916 година, предстоящо бъше наименуванието на улици въ града и Ново-село. Набелязани бъха и имената за това. Предвидъ многото заслужили на

въ градската черква. Скоро черквата се изпълня съ богомолци. Тамъ сж и представителитъ на официалните власти, начало съ окръжния управител, коменданта на града, общинската управа, учителитъ и всички началици на граждански и военни власти. Службата бъде тържествено изпълнена отъ цъллото духовенство. Обявено бъде на богомолците, че съ лите гражданството ще се отпари за гроба на Мише Развигоровъ, където ще се отслужи панихида, а следъто молебенъ на площада при Зоевия ханъ. Въ двора на черквата и училището се подреждатъ въ редица ученицитъ и ученичките отъ основните училища и гимназията, като начало имъ стоятъ редиците, носещи табели съ имената на героите, украсени съ вѣници, въ памет на които ще бждатъ кръстени нѣкои улици на града. Цълото шествие, предшествувано отъ хоруг-

Панихида, отслужена надъ гроба на Мише Развигоровъ на 7. априлъ (Благовещение) 1917 година въ родния му градъ Щипъ, по случай десетгодишнината отъ геройската му смърть

града и отечеството щипяни (покойници вече) и видни революционни дейци, за назидание на потомството, специаленъ комитетъ, съобразно решението на общината, изработи програмата и начина, достоенъ за случая, по който тръбаше да се изпълни това решение. Определена бъде датата 25. мартъ (ст. ст.) презъ 1917 г. — Благовещение, която съвпадаше съ 10 годишнината отъ мъжническата смърть на *Mishe Rазвигоровъ* и другаритъ му Миланъ Кръстевъ и Петре Жабата, които сложиха костите си подъ пепелищата на Хисарската махала, следъ достойна самообрана противъ обсадилата ги турска войска, поради грозно предателство и черна измѣна.

Ето че и самиятъ празникъ настъпва, оживление то на града е голъмо, улиците сж почистени и цълото гражданство, премънено като за Великденъ, се отправя на зова на черковната камбана къмъ черквата „Свети Николай“. Ученицитъ и ученичките подъ строй сжъ се отправятъ за тамъ. Тоя денъ има едночерквие за града и Ново-село

Тържествено кръщаване на нѣкои улици въ гр. Щипъ съ имената на видни щипски революционери, по случай чествуването десетгодишнината отъ смъртта на Мише Развигоровъ.

витъ и националното знаме се отправи съ голъма тържественост за гробищата при рѣка Отиня, въ подножието на Кумлька. Отслужи се тържествена панихида. Черковниятъ хоръ огласяше съ melodичното пѣснопѣнне околностите. Панихидата завърши съ слово за живота и заслугите на Мише, про-

изнесено отъ неговия другар Ефремъ Чучковъ. Цѣлото гражданство оплака горко, като при по-гребение, великитѣ покойници — това бѣ едновременно и плачъ на умиление за сбѣднатитѣ надежди и народния идеалъ — освобождението на Македония. Накрай, при запѣването „Вѣчна памѧть“, хилядното мнозинство на колѣне отаде последна почтъ на покойницитѣ и по сѫщия редъ шествието се отправи за града и на площада при кѣжитѣ на Мише Развигоровъ и Тодоръ Лазаровъ се отслужи молебенъ.

Любопитното гражданство отъ гробищата до площада образуваше подвиженъ шпалиръ и изъ пѫтя се чуваше отъ устата на всѣкиго: ето табелата съ името на *Мише Развигоровъ*, посочвайки табелата, ето тая на *Гоце Дѣлчевъ*, ето тая на *Даме Груевъ*, ето тия на *Тодоръ Лазаровъ*, *Пане Гочевъ*, *Еориць Пуздерлиевъ*, *Мите Криводолски*, *Доне Саздовъ Судилевъ*, *Сандо Малиновъ* и др.

Всрѣдъ площада, който не можа да побере гражданството, се отслужи молебенъ. Всички окол-

ни кѣщи бѣха препълнени съ народъ и всички съ трепетъ и благочиние докрай изслуша словото на председателя на общината, който съ силни изрази изтъкна значението на празденството и заклейми измѣнницитѣ и предателитѣ на Мише и на другаритѣ му.

Прочете акта на общината за наименование на улицитѣ и окачи табелата съ името на Мише Развигоровъ на жгъла на улицата, минаваща предъ бащината му кѣща. Слѣдъ това по сѫщия начинъ стана окачването на табелитѣ и по другитѣ улици, кръстени на имената на заслужилитѣ герои.

Тържеството бѣ приключено късно по обѣдъ при голѣмо въодушевление и ентузиазъмъ и мнозинството се отправи къмъ домоветѣ на живитѣ роднини и близки на покойницитѣ да изкаже своитѣ чувства на уважение и почтъ.

И днесъ, 15 години следъ тая дата, емиграцията въ София достойно отаде своята дань на великия покойникъ. Вѣчна му слава!

Тодоръ Станковъ.

Черти отъ живота и дѣйността на дѣдо Методий Кусевъ

[Продължение отъ книга 8 (38)]

IV.

Руско-турската война се свѣрши. Сѣдбинитѣ на клетитѣ роби се решиха въ Берлинъ отъ европейския конгресъ (1879 год.). Условията на мира бѣха приети и одобрени предварително отъ Русия и Англия. Трѣбваше само да се зарегистриратъ на единъ конгресъ отъ великитѣ сили. Бѣлгарскитѣ земи се разкѣсаха на части и раздаха като попана за Богъ да прости: *Северна Бѣлгария* стана васално на Турция княжество до Балкана; *Южна Бѣлгария* се крѣсти съ името Източна Румелия — автономна; на другитѣ области се обещаха реформи, въвеждани отъ Турция; *Добруджа* се даде на Ромъния срещу Бесарабия, задържана отъ Русия; Западнитѣ покрайнини се дадоха на Сърбия за участието ѝ въ войната. Тѣй биде освободенъ бѣлгарскиятъ народъ отъ турското иго, раздѣленъ и изложенъ на плячка отъ съседитѣ си, които се намѣкваха въ земитѣ му при всѣки удобенъ случай дори и доднесъ.

Прѣнатитѣ по разни страни интелигентни бѣлгари се прибраха въ полуосвободенитѣ области и образуваха управляващата класа, раздѣлена на два лагера — либерали и консерватори: първите проповѣдаваха Бѣлгария за бѣлгаритѣ, а последните — слѣпи привѣрженици на царска Русия — проповѣдаваха, че безъ Русия не може да сѫществуваме.

Слѣдъ Берлинския конгресъ (1879 г.), бѣлгаритѣ, които бѣха напуснали столицата на Турция, почнаха да се заврѣщатъ, но не за дѣлго и постоянно преживяване тамъ, а за ликвидиране на тѣртовскитѣ си работи. Бѣлгарската колония, която възлизаше до 50 хиляди, почна да намалява отъ само себе си и въ кѣско време стигна дотамъ, щото бѣлгаритѣ въ Цариградъ да се броятъ на прѣсти. Останаха само македонскитѣ бѣлгари — градинари и млѣкари, които бѣха единъ видъ необходимостъ за мѣстното население, но тѣ бѣха безъ всѣкаква духовна и политическа защита, като турски поданици и рай. Наистина, бѣше обещано на Македония съ чл. 23 отъ Берлинския договоръ реформи, обаче, не се въведоха по много причини и не по вина на самата Турция. Тогава тамъ се борѣха редъ европейски влияния, които разгромяваха

Турция съ вѣстания и войни за чужди земи, жизнени интереси и . . . плячка. Тогава, както и сега, сѫдбата на македонскитѣ бѣлгари висѣше на вѣздуха: нѣмаше кой да се застѣжи за тѣхъ. Екзархъ Йосифъ не смѣеше нищо да предприеме, защото бѣ тръгналъ по течението на руската славянофилска и православна политика. Той гледаше на македонскитѣ бѣлгари тѣй, както машехата гледа на заваренитѣ си деца. Презъ всичкото време на екзаршеството си той не стѣжи въ Македония, даже при отпразнуването хилядогодишнината на Солунскитѣ братя—славянскитѣ просвѣтители. Изобщо, той не бѣше редовенъ и постояненъ жителъ на Станбуль въ трийтѣ години следъ освободителната война: живѣеше въ васалното на сultана княжество Бѣлгария, гдето се отлиши съ проповѣдитѣ си за дѣржавния превратъ (1881 г.) — 7-годишнитѣ пълномощия на първия бѣлгарски князъ Александъръ Батембергъ, или пѣкъ прекарваше на Западъ по банитѣ за лѣкуване. Уреждането на черкви, училища и общини въ Турция се остави на екзархийския протосингелъ, който за голѣмо щастие на бѣлгаритѣ бѣше архимандритъ Методий Кусевъ. А дали по назначение или по наложение той бѣше такъвъ — това само архивата на Екзархията може да ни каже съ положителностъ.

Бѣлгарското дипломатическо агенство въ Цариградъ сѫщо на можеше да упражни никакво влияние и застѣжничество върху македонското бѣлгарско население, защото то бѣше напълно турско-поданно, па и никакви насилия отъ страна на турскитѣ власти не му се правѣха: тѣргуваше си свободно, печелѣше си пари и живѣеше като у дома си безъ училища и черкви. Най-подиръ да прибавимъ, че военното положение не бѣше вдигнато отъ войната и всѣко сѫживяване на бѣлгаритѣ въ Турция се гледаше като опасно за мира на изтокъ и частно за турската дѣржава, ако това сѫбуждане не ставаше подъ прѣката отговорностъ и грижа на Екзархията.

При тия обстоятелства дѣдо Методий се явява въ Станбуль като спасител на македонскитѣ бѣлгари, които сами бѣха вече подзели борбата за народностъ и просвѣтба. Той се настанива въ екзар-

хийския домъ въ Ортакой — Цариградъ и започва да работи като екзархийски намѣстникъ за припознаване на черковнитѣ общины, функциите на които бѣха сuspendирани презъ време на руско-турската война. Първата най-главна негова работа бѣше да подкрепи просвѣтното движение на българитѣ въ Македония, което видимо се насърдчаваше и отъ турските власти като замѣна на обещаниетѣ въ Берлинския договоръ реформи. Той намѣри учители за класнитѣ училища по градоветѣ, а въ главнитѣ центрове на Македония откри мажки и женски гимназии съ пансиони, назначи учители въ главнитѣ пунктове такива лица, които да познаватъ условията и бита на македонските българи. Накъсо, съживи народностното съзнание у

славна политика на Близкия изтокъ. Тия две настоки въ първите години на освобождения и разположенъ български народъ действуваха самостойно, безъ взаимно разбиране и загрижване за бѫдещето на нацията ни.

Въ новоосвободенитѣ княжество България и Източна Румелия руското влияние напълно се загнѣздваше, за което ставаха чести промѣни въ управлението имъ, преврати, смѣняване и дестроене на тѣхнитѣ князе. Стигна се дотамъ, че българскиятъ министъръ открыто прогласи: „Съ Русия политика не правимъ и безразлично ни е, кой носи калугерската капа въ Скопие — сърбинъ или българинъ“.

Въ Македония народностното движение и съз-

Сборни чети заематъ изходното си положение, преди да навлѣзатъ по разни посоки изъ Македония, за да взематъ участие въ Илинденското въстание презъ 1903 година.

македонцитѣ сами да се пригответъ за защита на дѣлото си, когато се въвеждатъ реформите. Съ тая си просвѣтна дейност дѣдо Методий се явява пръвъ организаторъ на учебното ни дѣло въ Турция и се налага като негласенъ министъръ на просвѣтата въ Македония. Това положение се създаде за малко време, презъ две-три години. Цѣла Македония се покри съ училища, отвориха се черквитѣ и монастиритѣ, зацарува миръ и спокойствие въ Македония за радостъ на българитѣ и турското управление. Ехото, което се откликваше тукъ отъ София и Източна Румелия, не можеше да си пробие путь и да отклони населението отъ целта му, а скритомъ се загнѣзди единъ революционенъ духъ въ Македония между разнитѣ народности. Съ своя културенъ напредъкъ Македония бѣше на първо място между другитѣ области въ турската империя. Това се дѣлжи най-много на неуморната дейност на дѣда Методия, който работѣше само за благото на народа и на родината си.

V.

Просвѣтното движение на македонските българи не хармонираше съ славяно-руската право-

нание тѣй бѣха развити и борбата за просвѣта тѣй сигурна, че всѣка намѣса отвѣнъ се отблъсваше съ недовѣrie. Ехото отъ свободнитѣ български земи не се откликваше тукъ: „Ние сме турскоподанни българи, имаме пълна свобода да се развиваме въ наука и търговия и да работимъ за обособяването си“ — бѣше неписаната програма за македонските черковни общини и училищни настоятелства. Тукъ се работѣше съ жаръ за успѣха на просвѣтното дѣло. За малко време, въ две-три години, даде се такъвъ подемъ на учебното ни дѣло, че се зачудиха и чужденцитѣ, и турските власти, и нашите вѣковни противници. Българските училища въ Македония се сочеха за образецъ на другитѣ инородни училища. Всичко това се дѣлжи на дѣдо Методия Кусевъ, който само съ благословия и съвети оставяше пълна свобода на черковно-училищните настоятели и учителите да нареджатъ програми, правила, споредъ мястните условия и нужди. Екзархътъ се занимаваше повече съ болестъта си, не бѣше постояненъ жителъ на Цариградъ, та черквитѣ и училищата на българитѣ въ Турция се уреждаха отъ само себе си. Той бѣше отчаянъ, боязливъ и сплашенъ, за-

щото му предстоеше да върви подъ ржка съ руската православна политика за вдигане на схизмата и премъстването му въ София, като глава само на българската схизматична черква въ васалното княжество. За другитъ разпокъсани наши земи грижеше се руската царска дипломация, най-първо да ги очисти отъ схизмата и после да мисли за освобождението имъ отъ турското робство. По тоя начинъ, види се, отдалече се подготвяше почвата за единъ Балкански съюзъ между християнските народи съ главното участие на България, като най-слушна на царската руска политика и най-добре подгответа съ военните си сили.

вото име, училище и черква, както това стана явно следъ завладяването на Македония отъ православните гърци и православните аднокръвни славянски братя сърби. Схизмата въ очите на македонец-рабъ бъше нъщо свещено, възвишено, народно, което крепъше духа му и го обнадеждаваше за честито бѫдеще. Схизматиците-българи гледаха съ съжаление на фанарийотите-патриартисти, задето не съ могли да се освободятъ отъ това калугерско мракобесие и заблуждение. Изобщо, който споменъше за вдигане на схизмата, ставаше смъштенъ за населението, което съ нея запазваше народността си, езика си и вѣрата си отъ всѣкакви попълзновения.

„Въене“ на боба въ Македония.

Зараждаше се интелигенция въ лицето на черковно-училищните настоятели, учителите, родолюбивите и ученолюбивите граждани, която съ усиленъ темпъ работи за събуждане и повдигане въковните роби до положение по-високо отъ това на другите народности — гърци, турци, цинци (власи) и албанци. (Македония и Албания бъха тогава като две сестри съ еднакви интереси и стремежи). Борбата неусътно и мълчаливо се насочваше за духовно и политическо обособяване на Македония, далечъ отъ всѣкакво чуждо влияние, единна и недѣлма подъ чието и да било покровителство.

Руските православни агенти бъха много заинтересовани въ своята черковна политика и не защото имаха много и силни противници отъ страна на Екзархията или македонските общности. Вината бъше въ съзнателните схизматици, че се борятъ за народност и езикъ и като така стоятъ високо надъ всѣкакви патриаршисти-фанарийоти и царски православни славянски духовници. Предъ схизма и православие (ортодоксия) македонскиятъ българинъ съ гордостъ предпочиташе да стои далечъ отъ православието, защото то бъше насочено противъ езика и народността му; схизмата бъше за него емблема, олицетворение на свобода и народност, а православието съ нищо не му гарантираше него-

дѣло Методий Кусевъ ми разказваше изумителни работи за домогванията на руското посолство въ Цариградъ да вдигне схизмата отъ Македония и премахне Екзархията. Това бъше презъ училищната ваканция въ 1882/83 учебна година. По-късно думите ми се оправдаха съ редъ събития, които спънаха естественото развитие на македонското дѣло, а именно — съ деграндирането на първия български князъ Александъръ, сръбско-българската война за съединението ни съ Южна България, разпритъ за балканско равновесие, ежбитъ между братски и православни народи и проче, докато стигнахме до изгубване на Македония и осакатяване границите на самото царство България.

— Трѣбаше да се противодействува на неразбраниетъ богослови, но какъ и съ кого, когато главата на българската черква постоянно отсѫтствува отъ седалището си — приключваше всѣки път думата си дѣло Методий.

Македонските мълчани и градинари достойно замѣстиха българските търговци отъ Балканъханъ и другите Цариградски предградия. Безъ да се поколебаятъ, тѣ дадоха да се разбере и въ Екзархията, и въ Патриаршията, и въ руското посолство, както и предъ всички други мѣста, които лъжеха себе си и лъжеха и другите хора, че Патриаршията съ своя синодъ и съ своите владишки събори вече не може да вдигне схизмата.

Сѫщите македонски българи считаха схизмата като актъ, който позорише именно Патриаршията, тъй като тя чрезъ схизмата съществува заблуждения и омрази между християнските народи въ Балканите, а подведомствените владици на Патриаршията използваха схизмата, за да плячкосватъ наивните и невежи хора.

Тия добри македонски българи не допускаха мисъль, че може да настъпи време, когато въ тѣхните черкви и училища да се въведе отново гръцкия езикъ. Тѣ открыто заявяваха, че и султанътъ да ги присили да се откажатъ отъ схизмата, отъ своята вѣра и да тръгнатъ по ума на гръцките владици — нѣма да го послушатъ.

— Ние ще изгоримъ черквитѣ си, но ключоветѣ имъ нѣма да предадемъ на вѣковнитѣ си противници!... Ако съ сила ни победятъ, ние ще станемъ най-подиръ унияти съ бѣлгарски владика въ Охридъ — сочейки на дѣда Методия.

Това нескрито желание на македонскитѣ млѣкари и градинари стана причина, може би, руското посолство да се прости за винаги съ идеята за вдигане на схизмата и премѣстването на Екзархията

отъ Цариградъ. Православнитѣ руски дипломати се изплашиха да не би вѣпросътъ за схизмата да се заплете повече и по тоя начинъ да се предостави правото и на други като тѣхъ дипломати да се забѣркатъ въ бѣлгарскитѣ черховни и политически работи въ Македония. По тоя начинъ разпаленитѣ глави на рускитѣ дипломати изстинаха и тѣ разбраха, че не трѣбва да си играятъ съ огъня.

(Следва)

Обисъкъ въ жилището на Гоце Дѣлчевъ^{*})

Цѣлата полицейска стража на Щипъ неусѣтно е обиколила кѣщата на Тѣранцевъ въ Хисара, както и всички съседни. Каймакамътъ поставилъ нѣколцина стражари на вратата, други вжтре въ двора, а самъ се изкачи по дѣрвената стълба на горния етажъ, кѫдето въ една стая живѣше Новоселскиятъ учитель Гоце Дѣлчевъ.

Каймакамътъ отваря широко вратата и сякашъ се колебае да влѣзе. Дѣлчевъ седи при масата, на която сѫ разгънати нѣкакви списъци. А до тѣхъ купъ ученически тетрадки. Обръща се, изтрѣпва, но бѣрзо се съзвезма и говори:

— Заповѣдайте, заповѣдайте, каймакамъ ефенди... Заповѣдайте, седнете... Никога не съмъ мислилъ, че ще ми сторите тая честь... Бабо! Бабо, ма!... Я глѣй!... Кѫде се дена тая баба?... Извинете, каймакамъ ефенди, ще пиете кафе, нали? — обръща се къмъ каймакама, неусѣтно зема списъците и срѣчно минава пруста къмъ готварницата.

— На!... И всичко, що е въ сандъка, да го нѣма тукъ... И кафе... — дума на баба Николица¹⁾, която сѫщо се бѣ съзвезла отъ първия уплахъ и е вече готова да действува.

Дѣлчевъ знае какво има да вѣрши бабата, грабва купъ други тетрадки и вече спокоенъ се връща въ стаята, кѫдето каймакамътъ е седналъ до масата и грижливо разглежда главната книга на първия класъ.

— Оставете, каймакамъ ефенди, даскалски работи. Аманъ съмъ рекълъ отъ тия немирници... Па и не се учатъ... Вижте, сѣ двойки — дума

Дѣлчевъ и сочи съ прѣстъ цифритѣ въ главната книга. — А па немирни, палави...

— Ами това що е? — пресича го каймакамътъ, като показва съ глава тетрадкитѣ, които

Група легални и нелегални дейци. На предния редъ (отдѣсно къмъ лѣво): Стоянъ Коцевъ—Параспуровъ отъ гр. Щипъ, Гоце Чаневъ отъ гр. Кукушъ и Мише Шестаковъ отъ гр. Щипъ. На втория редъ (отлѣво къмъ дѣсно): Георги Варадиновъ и Петъръ Жабата — и двамата отъ гр. Щипъ. Стоянъ Коцевъ—Параспуровъ, като четникъ въ четата на войводата Боби Стойчевъ, падна геройски убитъ въ сражение съ турците на 21. януари (Ивановден) 1907 г. въ с. Радибушъ, Паланечка околия. Погребанъ е билъ въ черковния дворъ на село Гиненци, сѫщата околия.

Дѣлчевъ все още дѣржеше въ рѣжетѣ си.

Дѣлчевъ обяснява: упражнения по смѣтане, а тия на масата — по бѣлгарски езикъ.

— А-а, ракамъ! — очудва се началникътъ на полицията и ужъ разглежда една тетрадка, а очитѣ му незабелязано шѣтатъ изъ стаята.

^{*}) Презъ първата освободителна война мене ми се падна да прекарамъ въ Северна Македония (Пиянецъ, Малешъ, Щипъ, Радовищъ, Струмица и да посетя Кочани). Край прѣкитѣ си войнишки задължения имахъ вѣзможностъ да задоволявамъ и други свои интереси — да събирамъ езикови, народописни и исторически материали въ тия покрайнини. И успѣхъ да събера много такива. А въ Щипъ, кѫдето престояхъ много повече, моята главна цель бѣ да събера и запиша всичко, що можехъ, за тукашния животъ и дѣйностъ на Dame Груевъ, Гоце Дѣлчевъ и Мише Развигоровъ. И въ теченіе на три месеца успѣхъ, като ги нахвърляхъ въ най- подробніи бележки. Но нашата дружина получи заповѣдъ да се движатъ къмъ Радовищъ, а нашата рота — оттамъ за Валовища. Дневникътъ ми дотогава, писмата и всички събрани материали съставяха значителенъ вѣрзоль, който ми бѣ невѣзможно да нося съ себе си, та го предадохъ на моя приятел Илия Божиновъ (директоръ на Щипския клонъ на Бѣлгарската народна банка), съ молба при първа вѣзможностъ да го изпрати въ София. Но не би. Почна се междусѫзнишката война и Банката получила заповѣдъ да се дига. Натоварили всичко на десетина коня и тръгнали. На сумракъ били въ Струмица. Тукъ, по невнимание на кираиджитѣ и поради страшната бѣрканица, единъ отъ конетѣ се откъсналъ и се запилялъ на нѣкоже. Не могли да го намѣрятъ, защото било тъмно и защото бѣрзали да отстѣпятъ къмъ Петричъ—Горна-Джумая. Въ товара на изгубения конь се намиралъ и моятъ вѣрзоль. Така загинаха всички мои материали и бележки, които отпосле напускъ се мѣжехъ да вѣзобновя, освенъ следващия очеркъ, който намѣрихъ записанъ въ джебния си бележникъ.

¹⁾ Всички имена и дати бѣха отбелязани точно въ запискитѣ, но сега не мога да си ги спомня.

— Ракамъ, зеръ! — дума гордо нѣкакъ общинскиятъ съветникъ, който придвижава каймакама.

— Убáво, убáво²⁾), даскаль ефенди. Аферимъ!

Тоя изкуственъ разговоръ трѣба да се продължи нѣкакъ, та Дѣлчевъ вади изподъ миндера купища ученишки рисунки, които стоятъ тамъ Богъ знае откога и какъ сж попаднали тукъ.

— Вижте, каймакамъ ефенди, какво още работимъ съ децата въ училището.

Представителът на султана гледа листа, цвѣтя, дървеса, конуси, кълба „и се диви и се дзвѣри“, какъ може малки деца да рисуватъ такива нѣща.

— Убáво! Аферимъ! — повтаря той, но току изведнашъ отсича:

омръзналъ вече тоя даскалькъ, ама нѣма що да се чини — хлѣбъ трѣба. И продължава Дѣлчевъ да увѣрява турския сановникъ, колко лошо нѣщо е „пustиять му даскалькъ“.

*

Но ето, поднасятъ най-после и кафето съ сладко отъ череши и стъкло люта Щипска ракия. Въпрѣки всички молби, каймакамътъ не пи ракия, макаръ да бѣше известенъ нейнъ любителъ. Взе сладко, а после засърба кафето. Засърба го, както знаятъ само турцитѣ да сърбатъ кафе. Но все нѣщо е неспокоенъ и смутено нѣкакъ пита:

Аju оня сандъкъ тамъ навѣрно книги трѣба да държите?

— А, не! — дума Дѣлчевъ и бѣрзо отваря долапитѣ на стената, откото се показватъ дюшети, йоргани, черги, чинии, шишета.

— Ти не чувашъ, даскале — рече баба Николица — каймакамъ ефенди дума за сандъка.

— За сандъка ли?! Глей, колко съмъ сащисанъ отъ тия пусти тетрадки...

А баба Николица дига капака на голѣмия шаренъ сандъкъ и дума;

— Какви книги те наумило, каймакамъ ефенди! Книгите на даскала сж въ школото... Това е даръ... и дрешки на децата.

— Убáво, убáво — казва доволенъ шефътъ на мѣстната власт и ставатъ съ придвижаващия го старецъ да си вървятъ. На вратата му шъпне:

— Много душмани имашъ, даскале. Ама глей си школото и не се бой отъ нищо.

— Ехъ, Господъ наплодилъ всѣкакви люде, каймакамъ ефенди. Богъ всѣкиго ще сѫди. А правиять човѣкъ отъ нищо не бива да се бои... Елате, вижте и тукъ — кани го Дѣлчевъ въ зимника, когато слѣзоха и се озоваха въ двора.

Но и въ зимника, и въ другитѣ помѣщения стражата бѣ вече извѣршила обиска.

*

Между това още отначало баба Николица отвори тайния капакъ въ готварницата и нахвърли цѣлата революционна архива въ съседния дѣлбокъ дворъ, въ който отникдѣ нищо се не виждаше. Листа хвърчеха и се пилѣха навсѣкѫде. Но съседитѣ, които бѣрзо се бѣха научили, що става, бѣха вече на поста си. Всички — мжже, жени, деца. Сржно тѣ ловятъ и събиратъ листа, натѣпкватъ ги въ кошница, слагатъ отгоре яйца и пешкири и я предаватъ на съседитѣ. Оттамъ въ други, въ трети, докато неусътно и незабелязано за полицията опаснѣти книжа се намѣриха въ другия, северния край на града, на безоносно мѣсто.

— Ехъ, слава Богу! Пушките и револверите не намѣриха — думатъ съ облекчение всички и се крѣстятъ.

А тѣ бѣха скрити въ нарочно приспособения таванъ на нужника въ двора, току до пътната врата, кѫдето бдителното око на султановата полиция нито се сѣти да надникне.

Сватбено тържество въ село Галичникъ.

— Това убáво, даскаль ефенди, само друго, нѣщо лошо, да не учите тамъ... Нѣщо противъ царщината...

— Каймакамъ ефенди! — извика ужасенъ Дѣлчевъ и тѣй жално-наивно го гледа, сякашъ иска да му каже: не те е грѣхъ да ме подозирашъ въ такива престѣлни работи. А иначе никой не можеше и да си помисли, че нашиятъ великъ революционеръ въ своята прямота можеше да бѫде такъвъловъкъ актъръ.

Каймакамътъ схвана всичкия упрѣкъ въ погледа на Дѣлчева и побѣрза да смекчи впечатлението.

— Убáво, убáво, азъ само тѣй...

Дѣлчевъ използува малкия конфузъ на каймакама и отъ своя страна прибѣргна до укори:

— Толкова време сте тукъ, каймакамъ ефенди, па още не сте дошли въ нашето училище. Честъ ще ни сторите, Па и ученицитѣ ще се зарадватъ, че достойниятъ слуга на падиша ги е посетилъ... Па и друго, каймакамъ ефенди: немирницитѣ малко ще се посплашатъ. Заповѣдайте, когато обичате. Ей го кѫде е Ново-село — на две крачки, дето думатъ...

— Бива... Ще дойда... Ами нали знаешъ, даскаль ефенди, служба, работа, залисии...

— Право... ехъ, тая служба! И мене ми е

²⁾ Така се изговаря по говора на Шипъ.

Сега Дѣлчевъ нервно се разхожда изъ стаята и бѣше челото си. Следъ избѣгването на бедата, той сякашъ бѣ изгубилъ всѣко присѫтствие на духъ и студенъ потъ го облѣ.

— Ами ако уловѣха ония списъци?! — шѣпне си ужасенъ той и се трѣши като автоматъ на кре-

вата. Лежи, устремилъ погледъ въ тавана, но скоро скача, измива се на двора и отново извика въ действие своята мощна воля. Успокоенъ напълно, той трѣга за училището въ Ново-село.

А ония списъци бѣха списъците на оръжието и на заклетитѣ революционери въ града и селата*).

Иванъ П. Кеповъ.

Първите бунтарски наченки въ гр. Крушово

Епохата на възраждането на българитѣ въ Македония се предшествува отъ кървавъ турски тероръ. Презъ това време турските золуми върху беззащитната рая въ Македония сѫ били ужасни и непоносими. Многобройни деребеи, кърсердари, паши, бегове, ефендета и аги безнаказано сѫ тормозили „гяурина“, убивали, грабили и насиливали раята, която мѣлчаливо понасяла кръста на робството, защото „Богъ високо, а царь далеко“.

И Фенеръ, „котилото на разврата и интригата“, ималъ всичкия интересъ да държи българитѣ въ тѣмнина и невежество, за да може заедно съ турците по-лесно да ги скубе. Обаче, руско-турскиятѣ войни и бунтоветѣ за освобождение на Сърбия и Гърция, макаръ да докарваха ужасни страдания, сѫщевременно сѫ създали вѣрата у българитѣ, че и за тѣхъ ще изгрѣе лѫчътъ на свободата. Участието на македонски доброволци въ освободителното движение на гърци и сърби и акцииятѣ на мѣстните хайдути, вѣзпѣвани като народни герои, сѫ били една безспорна проява на зараждащата се у широкитѣ народни слоеве идея за освобождение отъ потисничеството.

Между най-видните бунтовници отъ Западна Македония, които презъ 1820 година заминали съ войводата Марко Бочваротѣ въ помощъ на „Хетерията“ за освобождение на „християните“ отъ турското робство, сѫ били юначиятѣ Трайко Цвѣтковъ отъ Крушово, нареченъ отъ турците, заради желѣзнатата му воля и мишици, „Демиръ Трайко“, и харамията Стоянъ Капитанъ отъ Арилово, Крушовско. Съ тѣзи забравени македонци, отъ които първиятъ е билъ байрактаръ на Бочваротѣ, а вториятъ главатаръ на чета, читателитѣ на Илюстрация Илинденъ ще запознаемъ въ близко бѫдеще.

Разочаровани отъ държанието и поведението на гърците и сърбите, за македонските българи не оставало друго, освенъ да разчитатъ на собствените си сили и на евентуална помошь отъ Русия.

Крушово не е било лишено отъ буйни натури, нито отъ добри родолюбци. Обаче, за една конспирация не е достатъчно само това; необходимо е и интелигенция, която да канализира борбата, да опредѣли нейната цель, да посочи пътищата за успѣхъ и да организира масите за народна масова революция.

Като единственъ и достоенъ водачъ въ туй направление Крушовските бунтари имали сѫ само учителя Иванъ Божиновъ Шумковъ. Около него се сгрупирали тѣ, като пилци около квачка, и поискали да ги организира. Най-буйниятъ измежду тѣхъ, Стоянъ Везенковъ, предлагалъ Шумкову да създаде конспиративна организация още по времето, когато Шумковъ, като директоръ на грѣцките училища, тайно се сношавалъ съ българските па-

триоти. Въ 1868 година било поставено началото на Крушовската конспирация, но само номинално, защото упоритиятъ Шумковъ, следъ освещаването на българската черква, поискашъ първо да снабди

Стоянъ Везенковъ (първиятъ вдѣсно) и двама негови сподвижници — инородци и иновѣрци.

последната съ славянски богуслужебни книги и съ инвентаръ, като одежди, хоругви, икони, кръстове и др., откаквото тя имала нужда и каквото бедниятъ народъ не е можелъ съ свои срѣдства да набави, та после да се работи въ политическа насока. Бунтаритѣ сѫ отстъпили и сѫ го изпратили въ Русия да събира подаръци въ пари и въ натура.

Презъ 1869 година, следъ завръщането си отъ Русия, откѣдъто донесълъ нѣколко товари ценни богуслужебни книги и разкошни одежди, кръстове и пр.—подаръци отъ разни културни и благотворителни дружества и доброделни лица, учителятъ Шумковъ се заель фактически да организира тайната революционна организация. Сѫщото му било възложено и отъ апостола, дяконъ Левски, съ когото, на връщане презъ поробена България, се срещналъ въ с. Бунево, Златишко, и съ когото е билъ въ кореспонденция.

* Написано по разказа на баба Николица и синъ й Иванъ, който билъ тогава на десетина години, и въ паметта му живо се отпечаталъ той обикъ.

Организацията на Шумкова се е състояла отъ група умни, зрѣли и улегнали крушовчани, въ които той ималъ абсолютно довѣрие. Младите сили били съвсемъ игнорирани, защото ги считалъ за „аджамии“. Участниците въ конспирацията сѫ били следните лица: Никола Петровъ, Секула Гьоревъ, Веле Секуловъ, Димитрия Велевъ, Ицо Каревъ, Хаджи Антонъ Замфиръ, Тасе Кюмурджия, Илия Тошевъ, Иванъ Б. Шумковъ, Стойко Шумковъ, Петре Локвенецъ, Стойче Ангеловъ, Боец Бояджия, Наумъ Аврамовски, Стоянъ Везенковъ, Брата Гьорги и Митрушъ Мочурци и Попъ Ристе Попъ Стефановъ отъ с. Сопотница. Всѣки отъ тѣхъ е билъ въоръженъ съ старо турско оружие, като сами си приготвлявали куршуми и фишеци, а съ барутъ ги е снабдявалъ Шумковиятъ вуйчо Нове Тарунаровъ отъ с. Вранешница, Кичевско.

За голѣмо съжаление и въпрѣки патриотичността и интелигентността на Шумкова, на тая революционна ядка не е било присъдено да изиграе историческа роль, а се е задоволила само съ подготовката да има всѣки отъ съзаклетниците готово и чисто оружие, което да употреби въ случай, че се подготви общо въстание или пъкъ вслучай, че Русия обяви война на Турция, да ѝ се се даде вътрешна подкрепа, разчитайки по този начинъ да се предразположи „Дѣдо Иванъ“ да дада рува Македония съ свобода.

Шумковъ, проче, не е използвалъ революционното настроение срѣдъ масите и не разши-

рилъ мрежата на конспирацията, не защото не е добре разбралъ идеята на Левски, а защото искалъ, преди всичко, да се разправи съ народните гонители гъркоманите, които правѣли всичко възможно за унищожение на българщината.

Отъ всички съзаклетници само Стоянъ Везенковъ останалъ явно недоволенъ отъ тая Шумкова политика, поради което решилъ на своя глава да се впусне въ пажия на масовото революционно движение. За целта той влѣзълъ въ връзка съ недоволни бегове турци и албанци, защото съмѣталъ, че по този начинъ борбата изглеждала по-сполучлива. Най-много той разчиталъ на албанците отъ Малесията. Съ своя планъ той заинтригувалъ Цариградския руски посланикъ Графъ Игнатиевъ и успѣлъ да получи субсидия за подкупване турските и албански водачи чрезъ скажи подаръци и оружия. И действително, за целта накупилъ ловджийски пушки и кучета, пищови и револвери съ сребърни украси по дръжките, сърмени чепкени, дамски накити и пр. и заминалъ за Малесията. Следствие предателство, планът му не е можалъ да се осъществи, поради което е избѣгалъ въ Босна-Херцеговина, за да се отърве отъ бесилка, а оттамъ заминалъ за Русия и Ромъния, кѫдето и се поминалъ.

Следъ десетъ години, обаче, Крушово наново се раздвижва и записва името си въ историята на македонската революция. Думата ни е за Охридско-Крушовската буна.

Н. К. Майски.

Изъ революционните борби въ Драмско

Михаилъ Т. Даиевъ.

Пленяването на английския полковникъ Елиотъ

(По спомените на Тачо Хаджи Стоенчевъ и Василь Шутенковъ).

[Продължение отъ книга 8 (38) и край].

Щомъ полковникъ Елиотъ получи писмото, съобщъло на подателя, че следъ нѣколко дни ще пристигне въ с. Гюреджикъ, като за деня на пристигането ще съобщи на коджабашията.

Щомъ Даиевъ се научи, че полковникъ Елиотъ ще направи анкета въ с. Гюреджикъ, той веднага дава нареддане на груповите си началници (помощни войводи) да се събератъ въ с. Калапотъ. На пажия за с. Гюреджикъ цѣлата чета остава на квартира въ мандрата на организационния деецъ Мятката. Въ тая мандра Даиевъ съобщава на своите помощници плана за залавянето на полковникъ Елиота. Отъ цѣлия съставъ на четата, броеща 28 четници, Даиевъ си избира следните 9 души, като най-смѣли и най-подходящи за тая особена революционна акция: Тодоръ Паница, Александъръ Буйновъ, Тачо Хаджи Стоенчевъ, Василь Шутенковъ (подофицеръ отъ флотата), Йовчо Черкезовъ (подофицеръ отъ флотата), Георги Маджировъ, Ефремъ Караджовъ и Иванчо Карлуковчето; останалите 18 души повѣрява на помощника си Стефанъ Чавдаровъ.

Вечеръта Михаилъ Даиевъ съ десетчленната си чета влиза въ с. Гюреджикъ, като настанява четата въ две квартири по 5 човѣка. По това време Стефанъ Чавдаровъ съ четата стои вънъ отъ селото да чака писмени нареддания отъ Даиева. При пристигането на селския ржководителъ, Даиевъ му дава нареддане да пригответи за квартира на полковникъ Елиота кѫщата, стоеща срещу кѫщата, заета отъ Даиева. Следъ това той съобщава съ

писмо на Чавдарова, щото при получаване заповѣдъ цѣлата чета да слѣзе къмъ казармата, понеже мѣстността е гориста и, при даденъ отъ четата изстрѣлъ, да открие залповъ огнь по презорците и вратите на казармата, съ цель да задържи аскера, за да може четата да плени полковникъ Елиота и излѣзе вънъ отъ селото, като следъ това Чавдаровъ съ четата да се качи на високата надъ с. Гюреджикъ, кѫдето да се укрепи и на сутринта да открие залповъ огнь къмъ казармата, за да може да замаскира отвлечането на полковникъ Елиота къмъ Али-Ботушъ.

Коджабашията получава съобщение по двама кавалеристи (турски войници отъ жандармерията), че полковникъ Елиотъ ще пристигне вечеръта.

Веднага Даиевъ нареди чрезъ ржководителя да се поставятъ милиционери-часови на закрито място по шосето Драма—Неврокопъ, откѫдето да следятъ пристигането на полковника, като тѣзи часови бѫдатъ поставени далече единъ отъ други, но така, че да се виждатъ първиятъ съ втория, вториятъ съ третия, третиятъ съ четвъртия и т. н., като при задаването на полковникъ Елиота да си дадатъ последователно единъ на другъ сигналъ съ фесовете, безъ да бѫдатъ забелязани отъ жандармерията, та последниятъ часови да съобщатъ на коджабашията, който да даде нареддане да биятъ църковните камбани: камбанниятъ звънъ ще бѫде знакъ, както за Даиева, така и за Чавдарова, че полковникъ Елиотъ пристига.

Къмъ 2 часа следъ обѣдъ полковникъ Елиотъ

пристига съ едно отдължение кавалеристи, посрещнатъ съ биене на камбанитѣ отъ коджабашията, свещеницитѣ, учителитѣ, първенцитѣ на селото и мюлязимина съ квартируващия въ селото аскеръ. Следъ обичайното приветствие, той бѣ въведенъ въ опредѣлената за него квартира.

Даиевъ наблюдава презъ прозорците на квартираната си пристигането на полковникъ Елиотъ и веднага изпраща съобщение на Чавдарова дабѫде готовъ, който пъкъ отъ своя страна, къмъ 5 часа, почва да се приближава къмъ селото и да чака сигналъ отъ Даиева за действие.

Когато полковникъ Елиотъ останаъ насаме съ коджабашията, той го запиталъ: „Не е ли въ

въ селото и че е напълно съгласенъ съ исканата среща, обаче, полковникътъ да отстрани стария стражаръ гръкъ, който му прислужва, та привечерь въ тъмнината Даиевъ, незабелязанъ отъ никого, да отиде въ неговата квартира. Той възприема напълно искането на Даиева, поради което коджабашията отива при Даиева и му съобщава, че прислугата ще бѫде премахната и че полковникътъ ще го чака въ квартирата си.

Понеже планътъ на Даиева се напълно измѣня, той дава нареддане на Стефанъ Чавдаровъ да се повърне съ четата на стария си бивуакъ и да чака ново нареддане. Въ това положение Даиевъ съ нетърпение очаква настѫпването на нощта.

Нощта настѫпва, обаче, луната освѣтляваща

Презъ време на балканската война, когато българскиятъ войски минаха презъ Неврокопския край, въ с. Либяхово биде откритъ гробътъ на Михаилъ Даиевъ и бѣха опъти коститѣ му въ присъствието на представители на войската и на гражданството.

селото войводата Даиевъ? Азъ искамъ да се срещна съ него, защото французкиятъ жандемерийски офицеръ въ Съресъ е правилъ среща съ него и ми го похвали, че билъ много интелигентенъ и симпатиченъ войвода“. Въ отговоръ на тия похвали, коджабашията, понеже нѣмалъ нареддане отъ Даиева да съобщава каквото и да било за него, му заяви, че не познава такъвъ войвода.

Следъ завръщането си отъ квартирата на полковника, коджабашията отива веднага при Даиева и му съобщава за желанието на полковникъ Елиота да се срещне съ него. Даиевъ връща отново коджабашията при полковникъ Елиота да каже, че се билъ научилъ какво има такъвъ войвода, но той билъ къмъ съседното с. Волакъ и, ако желае, той може да изпрати хора, които го познаватъ, да ureдятъ срещата. Полковникъ Елиотъ възприема напълно предложениета на коджабашията. Последниятъ се връща пакъ при Даиева и му съобщава решението на полковника. Следъ около часъ време коджабашията отново отива при полковникъ Елиота и му съобщава, че Даиевъ е вече пристигналъ

селото и всѣко движение по улиците се виждаше. Даиевъ забеляза подъ сачака на квартирата и предъ къщата на Елиотъ и други съседни къщи наредени на стража аскерлии, вследствие на което той се усъмни, че може би да има предателство. Нѣкои отъ четниците настояватъ предъ Даиева да излѣзатъ отъ селото, докато не е пристигналъ повече аскеръ отъ Драма и околнитѣ пунктове, обаче, той се противопоставя и реши да остане съ своите хора въ селото.

На прозореца на стаята, въ която квартируващиятъ полковникъ Елиотъ, нѣмаше пердета. Това даваше възможност на Даиева и четниците да наблюдаватъ какъ цѣла нощ полковникътъ се разхожда изъ стаята и поглежда откъде ще се зададе Даиевъ. Четата е въ боенъ редъ, никой не спи, готови за каквато и да било изненада. Оставениятъ часови за наблюдение на аскера на разсъмване пристига и съобщава на Даиева, че аскерътъ се прибира въ строй и миналъ по пътя за къмъ казармата.

Щомъ се разсъмва, полковникъ Елиотъ из-

викалъ коджабашията и му заявилъ: Защо ме изльгахте, та ме заставихте цѣла ноќь да не спя, за да чакамъ войводата Даиевъ?

— Вие обещахте да отстраните прислугата си, пѣкъ, тъкмо напротивъ, охраната ви бѣ засилена и отъ мѣстния аскеръ и това попрѣчи на войводата Даиевъ да дойде при Васъ — му отговаря коджабашията.

Отпосле се узна, че старшиятъ стражаръ

Скромниятъ паметникъ, издигнатъ въ с. Либяхово, Неврокопско, надъ мѣстото, гдѣ биде убитъ Михаилъ Даиевъ.

грѣкъ се усъмнилъ отъ постоянното движение на коджабашията и затова не изпълнилъ заповѣдъта на полковникъ Елиотъ, като, въ добавъкъ, наредилъ по свой починъ аскеръ да остане на охрана.

Следъ дѣлго обмисляне полковникъ Елиотъ казалъ на коджабашията: Кажи на войводата, че сега вече нѣма по улицата аскеръ и азъ ще отида при Даиева; ако ли пѣкъ забележа аскеръ, ще отида на чешмата предъ кѫщата ужъ да пия вода.

Даиевъ, щомъ чу, че полковникъ Елиотъ желае самъ да дойде въ неговата квартира, веднага дава заповѣдъ всички да слѣзатъ въ яхъра, като опредѣля задача: той, Тачо Хаджи Стоенчевъ и Василъ Шутенковъ да застанатъ задъ коритото на

чешмата и при пленяването на полковника да откриятъ огнь срещу аскера, за да могатъ останатъ свободно да го откаратъ въ близката гора. Презъ дупката на вратата Даиевъ забелязва, че той идва къмъ квартирата и съ неприкривано вълнение съобщава, че следъ неговото отвлечане Драмскиятъ районъ ще има на разположение единъ милионъ лева откупъ. Обаче, полковникъ Елиотъ отмина вратата на кѫщата. Тогава Даиевъ отваря вратата и четниците излизатъ, като всѣки се заема съ възложената му задача. Четниците залавятъ полковника, обаче, той, макаръ високъ и снаженъ, се подмѣта като топка въ рѣшетѣ имъ, лѣга по земята, вика колкото му гласъ дѣржи: „Чаушъ... жандарми...“ Четниците, безъ да го обискиратъ, го понасятъ. На неговия викъ се озоваватъ аскери, но отъ чешмата Даиевъ съ Тачо Хаджи Стоенчевъ и Шутенковъ посрѣщатъ аскера съ залповъ огнь. Аскерлиите схващатъ, че полковникъ Елиотъ е плененъ отъ четата, бързо залѣгатъ и започватъ да стрелятъ на високо, за да не убиятъ полковника. Последниятъ не иска да върви следъ четата, вследствие на което той бѣ завързанъ за една рѣка съ вѣже. При това положение той се съгласява да върви следъ четата.

Мюлязимътъ, виждайки, че полковникъ ще бѫде отведенъ въ плѣнъ, праща група аскеръ да пресѣче на четата пѫтя за отстѫпление. Групата, която водѣше пленника, го остава на свобода, за да може да се справи съ аскера, който я обстрѣлъ външното. Въ този моментъ полковникъ Елиотъ бързо изважда револвера си и убива четника Йовчо Черкезовъ, наранява тежко въ главата четника Иванъ Карлуковчето и стреля върху Паница, следъ което съ вѣжето на рѣка, правейки зигзази, избѣгва задъ една кѫща и отива при аскера.

Въ това време всрѣдъ селото се вече водѣше ожесточено сражение. Мѣстното население се бѣше изпокрило. Четата остава между двѣтъ крила на аскера и силно обстрѣлвана, но при все това четниците отбиватъ атаката на аскера. Въ това време се чува мощно ура и Чавдаровъ съ другарите си пристига, удря въ тилъ аскера и го прѣсва. Следъ малко, обаче, аскерътъ, схващайки, че четата е малочислена, се окопити и започна наново атаката. Четата съ щурмъ си проби пѫтя презъ аскера и навлѣзе въ близките ниви, посѣти съ царевица. Благодарение на високата царевица, четата се измѣква и заема височината надъ селото. Тамъ пристига и тежкоранениетъ четникъ Иванчо Карлуковчето, облѣнъ въ кърви и съвѣршено занѣмѣлъ. По мимическите му знаци другарите му разбиратъ, че иска вода. Всрѣдъ едни голѣми карпи четниците намиратъ малко застояла вода, даватъ му да пие и веднага той се съвѣршено парализира. Понеже смѣртъта не настѫпваше, а ранениетъ преживяваше грозни мѣки, биде взето решение, четникътъ Георги Баталовъ да го убие, за да не се мѣчи повече. Така завѣрши трагично единъ отъ смѣлите четници на Даиевата чета.

Даиевъ съ цѣлата чета презъ деня следи движението на аскера въ селото и около него, кѫдето по нареддане на полковникъ Елиотъ се правѣха щателни обиски. Виждайки, че четата може да изпадне въ много тежко положение, Даиевъ — поради гористата мѣстностъ, която позволява дневенъ походъ — се отегля и привечеръ пристига въ Стъргачъ планина, Неврокопско, а на другата вечеръ се озовава въ Али-Ботушъ, безъ да може да

и се намърятъ диритъ отъ многохилядния аскеръ, отправенъ отъ Драма, Неврокопъ, Демирхисаръ и Съръ.

Следъ тази несполучлива акция на Драмската чета, полковникъ Елиотъ, по свое усмотрение, арестува почти всички селени, които съж ходили при него въ квартирана му, като хора, които съж имали пръстъ въ неговото залавяне, при все че бъше напълно увъренъ какво само коджабашията бъше въ връзка съ Даиева. Но при все това полковникъ Елиотъ свидетелствува въ съда противъ тъхъ и последниятъ осъди нѣкои на 12 години, а други

по на 6—7 години тъмниченъ затворъ, обаче, презъ 1908 година следъ Хуриета тъ излъзоха отъ затвора, като имъ бѣ дадена амнистия.

Тая несполучлива акция на Даиева, която не ставаше съ съгласието на Сърския революционенъ окръгъ, реши и неговата сѫбда.

Житейскиятъ путь на Михаилъ Даиева бѣ кратъкъ, но той го извървя като смѣлъ революционеръ съ себеотрицание, безъ да се плаши отъ смъртта, която го дебнѣше по стъпките му.

Даиевъ живѣ и умрѣ като артистъ-революционеръ.
Степанъ Аврамовъ

Изъ живота на четитѣ въ недрата на Пирина.

Бой при Албутина — Среща съ селяни и ржководители

(Споменъ).

16. августъ 1903 година. Тъмна зора. Нашиятъ доброволчески отрядъ току що спрѣ за почивка по върховетъ на Влашката планина. Проклетитъ турци на предния ден — Богородица — бѣха ни открили и отъ изгрѣвъ до залѣзъ слънце тамъ, въ Пиринъ планина, по върховетъ на Етипица и Албутина, водихме лютъ, ожесточенъ бой съ тъхъ. Следъ боя пъкъ цѣлата ноќь трѣбаше да отстѫпваме и да се прикриваме, за да запазимъ сили и бойни материали за близкия денъ на въстанието отсамъ Вардаръ.

Капнали отъ умора, отъ гладъ и безсъние, щомъ спрѣхме, всѣки побѣрза да се освободи отъ товара, да похапне и да се предаде на почивка, на сънъ, защото цѣли 24 часа не бѣхме яли, нито спали.

Почна зора да сипва, денъ да настѫпва; развидѣли се. Много юнаци стоятъ още будни съ погледъ устременъ на отсрещнитъ височини на Етипица — тамъ, де вчера славно се бихме. Началникътъ на отряда Юранъ Стояновъ, неговиятъ помощникъ Борисъ Стрезовъ, Асенъ Партелиевъ, Михаилъ Думбалаковъ и азъ съ бинокли гледаме въ сѫщата посока. Вѣрвахме, че турцитъ ще искаятъ да подновимъ сражението до пълното наше източение.

И не бѣхме се изльгали.

Преди още слънце да изгрѣе, друженъ маузеровъ залпъ оглуши Пирина. Следъ това последва вторъ, трети.

Явно бѣ, турцитъ, скрити въ своите позиции на отсрещнитъ северни склонове на Етипица, искаха да ни предизвикатъ да подновимъ вчерашното сражение.

Ала върховетъ на Етипица, които вчера ехтѣха отъ нашитъ пѣсни и ура, които вчера бѣлаха куршуми и бомби, огнь и смърть, сега бѣха безмълвни, нѣми. Само ехото на канаритъ, плахиятъ писъкъ и дивъ ревъ на току що пробудилитъ се диви горски птици и кози, пъкъ и нашиятъ далеченъ смѣхъ, отговаряха на турската лудешка стрелба.

Следъ около половина часъ непрекъснатата стрелба, на единъ отъ върховетъ на Албутина се появиха двама гологлави турци. Тѣ плахо си подадоха отначало главитъ, после бюстоветъ и най-сетне, когато следъ дълго озъртане на всички страни се увѣриха, че настъ ни нѣма и Етипица е безопасна, тѣ се изправиха и радостно завикуха, махайки съ бѣли кърпи.

Вмигъ стрелбата престана.

Следъ малко върховетъ на Етипица и Албу-

тинъ почернѣха отъ аскеръ и башбозукъ. Три офицери съ тѣлпа войници обиколиха всички наши позиции, разглеждаха ги, прибраха оставенитъ

Ванѓо Топузовъ — Пуцако (въ срѣдата), Гоги Ивановски (влѣво) и Таки Ашлакотъ (вдѣсно). И тримата сѫ родомъ отъ гр. Крушово и сѫ взели участие въ Илинденското въстание презъ 1903 година съ четитѣ на Иванъ Наумовъ Алябака и Андрей Христовъ Докурчевъ.

наши непотрѣбни вещи, внимателно се взираха по всички посоки и най-сетне, когато огледътъ бѣ свършенъ, около обѣдъ, турцитъ се спуснаха въ долината къмъ Банско и се изгубиха.

На 17., 18. и 19. августъ прекарахме въ почивка по височинитъ на Влашкия балканъ, продоволствувани отъ организацията въ с. Влахи. Оттукъ, отъ Влашкия балканъ, ние видяхме Албутина, Етипица, Гьоргийца, Ель-Тепе. Гледката е чудесна, величествена, вълшебна. Навсѣкѫде се зеленѣятъ гъсти, дивни борови гори. Въ долинитъ текатъ и буйно се пѣнятъ кристални рѣки, а около долинитъ, въ своя безуменъ стремежъ високо да се издигнатъ и небето да стигнатъ, следъ като сѫ хвърлили своята тежка борова премъна, стърчатъ голи, каменливи, но горди и приветливи върхове.

На 19., въ 10 часа преди пладне, на преслаба

на Етипица, забелязахме появата на нѣколко въорожени хора. Тѣ веднага се спуснаха къмъ височините на Албутинъ и заеха изоставените отъ насъ по-рано позиции. Скоро и Етипица се изпъстри съ други групи — тѣхни другари.

По всичко личеше, че това сѫ наши хора, наши другари-съратници въ дѣлото.

И сърдцата на всички у насъ радостно затуптяха, и надежди нови възкръснаха.

Но кои бѣха тѣ?

За това имаше разни предположения; пѣкъ и биноклитѣ, поради далечината, не можеха да услужатъ въ случаи.

Часът е 11. Събрахме се на съветъ, за да решимъ какво да правимъ, какъ да се обадимъ и съберемъ съ новитѣ си другари.

И тѣкмо що привръшвахме съвета, Пиринъ бѣ оглушенъ отъ ехото на маузерови пушки.

На тѣхъ веднага отговори оглушителенъ залпъ отъ манлихери, придруженъ съ гърмовито и мощно „ура“!

Нашитѣ съратници бѣха открыти отъ турцитѣ и бой неравенъ, бой лютъ, ожесточенъ, страшенъ започна. Турцитѣ, дошли откъмъ Сърбиново, бѣха заели западните височини на Албутинъ, а нашитѣ — източните. Ние, настъръхнали, зорко следимъ всичко.

Турцитѣ сѫ много на брой. Тѣ гъмжатъ, не прекъснато стрелятъ и съ дивъ ревъ предприематъ въ началото нѣколко бѣсни атаки. Ала дружнитѣ и мѣрни залпове, хвърленитѣ нѣколко бомби отъ нашитѣ юнаци ги покосяваха и отблъскватъ. Победата бѣ наша. Громкото ура! ура! на бойците оглушава Пирина.

Ура! викаме бѣсно и ние, за да бѫдемъ чути отъ нашитѣ другари.

И въ разгара на лютия бой, двама български офицери въ униформа командуваха боя. Въ едрата и стойна фигура на единия отъ тѣхъ ние познахме нашия другаръ войводата-поручикъ Петъръ Дървинговъ; другиятъ бѣ юначиятъ войвода-подпоручикъ Димитъръ Зографовъ.

По заповѣдь на Юранъ Стояновъ, единъ нашъ отрядъ отъ 15 души желаещи четници, между

които бѣха Иванъ Господаревъ, Коце Марковъ и др., подъ командата на подпоручикъ Борисъ Строзвъ, заминаха въ помощъ на борцитѣ.

И боятъ лютъ, ожесточенъ продължава почти презъ цѣлия денъ.

И когато слънцето ясно и засмѣно, бавно и величествено се спусна и се скри задъ високите планински върхове, дветѣ воюващи страни спрѣха стрелбата. Тогава нашиятъ отрядъ се спусна надолу при потока, за да посрещнемъ и прегърнемъ уморенитѣ герои, скажите ни другари.

Полунощъ. Нашиятъ отрядъ, кацналъ край една бистра рѣчица, всрѣдъ гиздаватѣ поли на Гьоргийца, съ радостъ и въторгъ посрѣща и претъръща сега очакванитѣ мили другари. Решихме, тукъ, край тая бистра рѣчица, подъ дебелитѣ сѣнки въ подножието на Гьоргийца, да поотпочинатъ морнитѣ снаги на юнаците.

Изненада и радостъ голѣма бѣ за насъ, когато скоро следъ срещата, група селени и ржководители отъ околните села, въпрѣки усиленото движение на аскера по тия място, дойдоха при насъ да ни видятъ, да ни се нарадватъ и да чуятъ блага вѣсть отъ мили, родни братя, за милата и братска страна — България.

Седнали край буенъ огънь, селяни, ржководители, войводи и група четници пиемъ кафе, чай, пушимъ и приказваме за нашите боеве съ турцитѣ при Етипица и Албутинъ, за нашите бойни сили, за тия на турцитѣ, за близкия денъ на въстанието отсамъ Вардар, за близката война между България и Турция, за намѣсата на Великите сили, за разрешението на Македонския въпросъ и за редица други въпроси въ връзка [съ] въстанието.

И когато тамъ на изтокъ се показва сутринната заря, предвестница на деня и на свѣтлината, първенцитѣ и ржководителите отъ селата, доволни и щастливи отъ видѣното и чутото, натоварени отъ насъ съ маса поржки за нашето продоволствие, побѣрзаха да ни напуснатъ и да се прибератъ въ селата, а ние, пазени отъ будната наша стража, скоро следъ тѣхното заминаване се предадохме на почивка и сънъ.

Г. Ив. Бѣлевъ

Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина

[Продължение отъ книга 7 (37)]

Всички арестувани биватъ заведени презъ Ениджевардаръ въ Солунъ и хвърлени въ Едикуле. Следъ направеното следствие едни били оправдани, а други осъдени по на нѣколко годишенъ затворъ, но скоро били освободени поради обявената амнистия. При връщането имъ по домоветъ населението отъ цѣлия градъ излѣзнато да ги посрещне по най-тѣржественъ начинъ. Това обстоятелство говори, че и при неудачността на въстанието патриотичните и революционните духъ на населението изобщо не бѣ пониженъ. Изненадиха само отдѣлни малодушни личности, които отъ първи работници после станаха орждия на турската власт или на гръцката пропаганда, поради което работата на нелегалните и легални ржководители вече се усложнила повече.

Апостолъ Петковъ по интуиция схваща положението и решава да остане въ района си, за да поддържа духа на населението му въ организационно отношение. Той даже влиза въ схватка съ турския аскеръ, за да покаже своето присъствие срѣдъ населението. Така, на 2. май 1904 г.,

той съ четата си устройва засада на войсково отдѣление край с. Мандалево, разпрѣска го, като убива нѣколко души, между които юзбашията и коня му. Съ сѫщата целъ — поддържането духа на населението и застѣгането на организационните тѣла, районътъ на Апостола презъ пролѣтъта на 1904 г. бива посетенъ отъ Дамянъ Груевъ, съпроводенъ отъ Христо Чернопѣевъ и Дяконъ Евстатий.

*

Следъ Илинденското въстание работата на легалните и нелегални работници и голѣми водачи значително се усложнява. Огромната турска армия, която бѣ концентрирана въ Македония за потушаването на въстанието и репресии, които тя извѣрши презъ време на потушаването му, показва и на водачите и на въстаничния народъ, че турската държава не е оная овехтила и разнебитена сграда, която, както си представляваха мнозина, само отъ ритничите на разбунтувалите се потиснати народни маси ще бѫде срината. Върно е, че Илинденското въстание наложи на общественото

мнение въ Европа една интервенция на великите сили, подписали Берлинския договоръ, а най-заничесуваните по македонския въпрос държави — Русия, Австро-Унгария и Англия, след като изработиха Мюрщегските реформи, решиха да реорганизират жандармерията въ Македония. По-късно държавните глави на Русия и Англия при срещата имъ през м. юни 1908 г. въ гр. Ревель решиха да се даде автономно управление на Македония. Назначаването на двамата цивилни агенти и настаниването на европейските жандармерийски офицери

ментъ у интелектуалните сили на македонското движение липсващо строго обмислен планъ за водене външната политика на движението и, въобще, липсващо идея за такава политика у мнозина. Направените сондажи и предложения от Христо Матовъ и Д-ръ Христо Татарчевъ при срещата имъ съ единъ държавникъ на една велика сила, който поради Шипченския тържество бъ пристигнал въ България преди Илинденското въстание и който пожела да узнае минималните искания на Организацията, за да се направят нужните постъпки

Четата на приказния македонски войвода Коста Попето, родомъ от Гевгелийското село Смоквица.

по райони въ Македония, както и обособяването на тая турска провинция въ отдѣлна финансова единица следъ флотската демонстрация предъ Дарданелите, безспорно е една голъма придобивка на Илинденското въстание: зората на свободата вече бъ се появила на македонския хоризонтъ. При това, настаниването на европейските жандармерийски офицери въ Македония бъ едно условие, което обуздаваше явните произволи на турската администрация спрѣмо населението въ Македония или най-малко тия офицери констатираха вършените отъ турцитъ и чуждите пропаганди произволи и злосторничества. Поради това, при тоя важенъ исторически моментъ, за хората отъ върховете на Организацията се изискваше по-голъма сплотеностъ, единомислие и единодействие въ воденето на политиката на македонското освободително движение. За съжаление, въ тоя върховенъ исторически мо-

въ Цариградъ за приложението имъ, се таксуваха отъ Гьорче Петровъ и другарите му като лично мнение и постъпки на двамата македонски общественици, а не като такива на Организацията. Представеното изложение за положението въ Македония на въпросното лице бъ осъдено и отречено отъ конгресите на Сърската, Прилепската и Струмишката околии, които същевременно се обявиха въ опозиция на Матова и Татарчева. Даме Груевъ, който следъ въстанието бъ останалъ въ Македония да поддържа духа на населението и да преорганизира разорените и полуразорените македонски околии, съ своя проницателъ умъ и тънъкъ устъпъ доломи важността на момента и значението на интервенцията на великите сили, и затова съ специално окръжно до всички македонски околии, като запознава ръководителите съ тая интервенция, предписва имъ, какво да иска населението въ всички кон-

крайенъ случай. Съдържанието на това окръжно представлява основа на външната и вътрешната политики на Организацията при настъпилите нови условия въ македонското освободително движение. За съжаление тая основа не можа да се приложи системно и обширно. Следът въстанието по-големата част отъ интелектуалните водачи на македонското движение се прибраха въ България на почивка. Събрали се въ София, вместо да обединят усилията си въ служба на движението, водими отъ суета и честолюбие, разделятъ се на фракции. Поч-

Четници отъ четата на войводата Коста Попето (Отляво къмъ дясно): Коста Арабаджиевъ, Василь Катинъ, Лямо Комаровъ.

ватъ се взаимни ежби и вербуване на свои хора, които, изпращани въ вътрешността на Македония, почватъ да създаватъ разни „исти“ и да цепятъ народа. Чрезъ това тъ не само че подпомогнаха засилването на чуждите пропаганди въ Македония, противъ които населението тукъ водѣше нѣ-колко десетилѣтия героична борба, ами и създадоха едно истинско безначалие вънре. Презъ 1905/906 год., Одринскиятъ окръженъ комитетъ, въ който членувахъ заедно съ Петъръ Въсиковъ и Петъръ Андреевъ, не бѣ въ връзка съ Централния комитетъ; презъ 1906/907 г., като председателъ на Скопския окръженъ комитетъ, не получихъ нито едно писмо или окръжно отъ сѫщия. Напротивъ, за оклийски войводи се изпращаха отъ София отъ тая или онай фракция по единъ или по двама въ една и сѫща околия, въ която действуваха по даденитъ имъ отъ съответните изпращачи инструкции. Пристигналите войводи не зачитаха не само мѣстните ръководни тѣла, но и своите заварени въ околията нелегални другари.

Това смѣтно време и време на вътрешно безначалие бѣ използвано отъ главния инспекторъ на Македония, Хилми паша, реформаторската дейност на когото почиваше върху правилото: „раздѣляй и владѣй“, и, за да омаломощи българщината въ Македония, обяви покровителството си на сръбската и гръцката пропаганда. На северъ той покровителствуващъ и фаворизираше сръбската пропаганда, нелегалните банди на която, при явно и прикрито съдейстаие на турската администрация, жандармерия и войска, постепенно и успѣшно ширѣха своите завоевания по Овче поле, Порѣчието и Азотъ, като добиха куража не само да нападатъ въоръжените сили на Организацията, ами стигнаха и до дръзкото нападение и пленяване на патриарха на ВМОРО — Дамянъ Груевъ. На югъ Хилми паша и цѣлата турска властъ фаворизираше пъкъ гръцката пропаганда, която, чрезъ андартските си банди, които свободно се разхождаха по селата и градовете въ Южна Македония, се нахвърли върху българското население тукъ, за да го омаломощи и прибере отново въ лоното на гръцката Цариградска патриаршия. Тѣзи банди, подкрепяни отъ турската властъ, презъ планините Докса, Дурла, Нича, Паякъ, Кожухъ и Бѣласица постепенно проникваха на северъ и стигнаха до Пелагония, Мариово, Струмишко и Петричко. Изобщо, Хилми паша, чрезъ подхранване апетитите на гръцката и сръбска пропаганда, за смѣтка на българщината въ Македония, успѣ да сближи турсия полумесецъ съ християнския кръстъ на гърци и сърби противъ българския кръстъ, безъ да подозира, че съ това той подготви почва за прокарване на бѫдещата сръбско-гръцка граница въ Македония.

При това положение на нѣщата, Апостолъ Петковъ Терзиевъ, който бѣше заминалъ въ България да зимува, разочарованъ отъ това, което ставаше въ София, още презъ зимата, презъ м. февруари 1905 год., решава да се прибере по-скоро въ района си. Разочароването на народния герой е изразено отъ народния рапсодъ въ следното стихотворение-пѣснь, което се предаваше отъ уста на уста:

— „Следъ отдихъ малъкъ въ страна свободна,
Пакъ се завръщамъ въ своя край роденъ.
Не ща да търпя дума обидна
За идеала величъ — народенъ.
Видѣхъ азъ всичко въ тазъ София
И знамъ какво тя въ себе съдържа.
Тукъ би трѣбвало да се убия!
Ахъ, тукъ се всичко свето ругае...
Азъ пакъ отивамъ между народа,
Кръвта си съ него за да пролѣя.
За тамъ азъ мисля, за тамъ копнѣя*.
Съ такива мисли, планове свети
Тръгва Апостолъ съ млади момчета
И посрѣдъ зима, студове люти
Мажки подхваща съ турци борбата.
— „Некъ е свидетелъ село Бойница,
Какъ шепа хора — тринаise души —
Хиляди аскерь — наши душмани —
Нѣматъ кураж да ни одушатъ..
Отъ моя куршумъ, динамитъ и ножъ
Всичко е въ трепеть. Солунъ се тресе:
Чуди се, мае, нищо не знае,
Новъ ли Калоянъ стенитъ бълска?
Царь Самуилъ ли отъ Прѣспа иде?
Или новъ Марко отъ Прилепъ иде?“
И тъй, следъ тоя ураганъ бѣсень,
Разби Апостолъ гѣсти засади.
Затуй му пѣе народа пѣсень,
Затуй го славяте стари и млади.

(Следва)
Христо Шалдевъ.